

III.

Ælælbearht, rex occidentalium Saxonum seu Cantuariorum, vendidit Waermundo episcopo xx acras terræ et unum vinculum dimidium civitatis Strobi et unum mansium, pro ejus pecunia, xv pund. et xxx mancuso (*sic habetur in charta*) anno 790. Subscribunt *Ærdelbearht* rex; *Crolnolth* archiepiscopus,

A Eulhstan, *Swithun*, *Guthheard*, *Dioruulf* episcopi; *Etheldred* et *Ælfred* filii regis; *Uullaf*, *Uurselh*, abbates; *Uulthem* presbyter; *Uerenberth* et *Celmund* ministri; *Eannulf*, *Oric*, *Uulshere*, *Aetheluulf*; *Humbearht*, *Uullaf*, *Aldred*, *Æthelred*; *Fryhtwald* et *Biorhtuulf* duces.

DECRETUM

DE REBUS DEI ET ECCLESIAE NON ABSTRAHENDIS

(Wilkins., Legum Vett. Anglor. Collect. t. I, p. 1.)

Hæc sunt iudicia quæ a Ethelbertus rex constituit Augustini diebus.

I. ^b Dei peculium et Ecclesie donaciones emendatur; episcopi peculium undecies emendatur; sacerdotis peculium novies emendatur; diaconi peculium

^B sexies emendatur; clerici peculium ter emendatur, ecclesie ^c pax bis emendatur; monasterii ^d pax bis emendatur.

^a *Ethelbirhtus*. *Ethelbirhtus* rex, secundum *Factus Savilianos*, regnare cepit anno Christi 561. Desiit anno 616. *Malmesburiensis* et *Beda* scribunt illum excessisse post receptam Christi fidem anno 21. *Beda* anno 615 (qui est 616 juxta chronologiam Saxoniam) eum obiisse dicit, lib. II *Hist. Eccl.* c. 5, ubi inter alia sic de eo loquitur: « Inter cætera bona quæ genti suæ consulendo conferebat, etiam decreta illi iudiciorum juxta exempla Romanorum cum consilio sapientum constituit, quæ conscripta Anglorum sermone hæcenus habentur et observantur ab ea. In quibus primitus posuit qualiter id emendare deberet, qui aliquid rerum vel ecclesie, vel episcopi, vel reliquorum ordinum, furto auferret, volens scilicet tuitionem eis quoque et quorum doctrinam susceperunt præstare.

^b *Dei peculium et Ecclesie*. De sacrilegio et furto prior legis hujus pars intelligenda est, quod nempe res, Deo, Ecclesie, etc., dicatæ, si furtim auferantur, sint compensandæ. Rex *Ælfredus* infra, lege 6, sacrilegium cum multa juxta valorem compensari, et præterea aut manum furis abscindi, aut juxta capitis æstimationem hominis illius eam redimi vult. In jure civili, *Paulus* jurisconsultus, L. *Sacrilegii* 9, ad l. *Jul.*, pec., lib. XLII P. tit. 13: « *Sacrilegi*, inquit, capite puniuntur, qui publica sacra compilaverint; at qui privata sacra aut ædiculas incensiditas tentaverint, amplius quam fures, minus quam sacrilegi merentur. » *Sacrilegii* pœnam monet statui debere pro qualitate personæ, proque rei conditione, et temporis, ac ætatis et sexus, vel æverius, vel clementius; et statim profert varias olim indictas pœnas, aliosque sacrilegos ad bestias damnatos, alios vivos exossos, alios furca suspensos ait. In jure canonico, qui res ecclesiasticas Deo dicatas abstulerit, infamis judicabatur, anathemate feriēbatur, vel excommunicabatur. *Decret. Gregor.*, c. 12, q. 2. In jure Gothico et Scanico gravissima pœna furibus infligitur, suspensio nempe absque defensione hominis furti accusati; sacrilegis autem nulla specialis stabebatur pœna. Vid. *Stiernook de jure Sueon.* et *Goth. vetusto*, p. 368 seq. In legibus provincialibus hodierni regni Sueciæ, sacrilegus solvet episcopo multam trium marcarum pro violatione pacis ecclesiasticæ; pro furto autem plectetur secundum leges provinciales: In templo vel cœmeterio non fruetur pace, quia contra eam deliquit. *Loecen. Leg. civ. regni Sueriæ*, tit. de jure eccles. cap. 48, p. 501. Apud Danos levis pœna furibus determinatur, ut legitur lib. VI *Juris Danici*, c. 17, *die Tyveri*, cæ-

sio virgarum, vel restituito simplex aut duplex rei furtim ablata, et *Bremmerholm*, hoc est, ergastulum nauticum: effractor autem ac spoliator thecæ nauticæ, capsæ, vel armarii in templo reperti, latronis instar, rota et palo punitur; qui autem e templo res clavibus non servatas spoliaverit, in furcam suspenditur; qui autem res viliores rapuerit, ad palmam virgis cæsus, æternis et vinculis et laboribus punitur. Vid. lib. VI *Juris Dan.*, c. 16, § 4. De sacrilegiis *Theodoricus* rex in edicto suo, cap. 126, ait: « Si quis de ecclesiis, id est, locis religiosis, homines traxerit, vel aliquid violenter crediderit auferendum, capite puniatur. » Juxta legem *Friorum* 12, qui sanum effregerit, et ibi aliquid de sacris tulit, ducitur ad mare, et in fabulo, quod accessus maris operiri solet, lunduntur aures ejus, et castratur, et immolatur diis quorum templa violavit. Vid. *Lindenbrog.*, *Cod. LL. antiq.* tom. I, pag. 503. In constitutione *Childeberti* regis, sacrilegia a servili persona patrata centum ictibus flagellorum puniuntur. Vid. *Capitul. reg. Franc.* per *Steph. Baluz.*, tom. I, p. 7. In *Capitulariis Caroli* et *Ludov. imp.* lib. VI, c. 304, ita de sacrilegis existat: « Si quis, in ecclesias earumque res irruens, sacerdotibus et ministris, vel ipso cultui locoque aliquid importet injuriæ, vel inferat ad divini cultus injuriam, in convictos sive confessos reos capitali sententia noverit vindicandum. » Et in *Canonibus Isaaci* episcopi *Lingonensis*, tit. 7, sacrilegi infames dicuntur, nec ad accusationem vel testimonium admitti debent. Vide *Capit. reg. Franc.*, tom. I, p. 1267 seq. *Conf. Droconis* sententiam hac de re in *appendice Actor. veter.*, cap. 146, tom. II *Capitul. Baluz.*, p. 1549.

^c *Pax ecclesie*. Hoc est, si rixæ vel contentiones in ecclesia

^d *Monasterii pax*. Quod de pace ecclesie diximus, idem de pace monasterii dicendum est, quod nempe juxta honorem et valorem ejus quælibet violatio pacis dupliciter compensatur. In Constitutionibus sub *Æthelredo*, anno 101, editis, hæc de violatione pacis monasterii statuitur lex: « Violatio pacis monasterii primarii cum rebus excusatione dignis excusetur, juxta pacem regiam; hoc est, v libris secundum legem Anglorum, et mediocris monasterii cxx solidis, hoc est, juxta multam regis; et adhuc minoris lx solidis, et campestris ecclesie xxx solidis. »

ctus Christicola, tradidi Deo per ipsum antistitem A aliquam partem terræ juris mei, sub orientali muro civitatis Doroberniæ, ubi scilicet per eundem in Christo institutorem, monasterium in honore principum apostolorum Petri et Pauli condidi, et cum ipsa terra, et cum omnibus quæ ad ipsum monasterium pertinent perpetua libertate donavi, adeo ut nec mihi, nec alicui successorum meorum regum, nec uli unquam potestati sive ecclesiasticæ, sive sæculari, quidquam inde liceat usurpare, sed in ipsius abbatis sint omnia libera ditione. Si quis vero de hac donatione nostra, aliquid minuere, aut irritum facere tentaverit, auctoritate beati papæ Gregorii, nostrique apostoli Augustini simul et nostrâ impreca-tione, sit hic segregatus ab omni sanctæ Ecclesiæ communione, et in die iudicii, ab omni electorum B societate. Circumcingitur hæc terra his terminis. In Oriente ecclesia sancti Martini, et inde ab Oriente, *be sivenidoune*, et sic ad Aquilonem, *be wqkyngmearch*, iterumque ad Orientem et ad Austrum, *be bureyarmearch*: et sic ad Austrum et Occidentem *be kynges-mearch*; item ad Aquilonem *be kyngesmearch*, sicque ad Occidentem *to Rihherechepe*, et ita ad Aquilonem *to dryttingstrete*. Actum est hoc in civitate Derobernie, anno ab incarnatione Christi 605, indictione 6.

Ego Athelbertus rex Anglorum hanc donationem meam, signo sanctæ crucis, propria manu confirmavi. Ego Augustinus, gratia Dei archiepiscopus, libenter subscripsi. Ego Edbaldus, regis filius, favi. Ego Hamigisilus dux laudavi. Ego Hocca comes consensi. Ego Angemundus referendarius approbavi. C Ego Graphio comes h nedixi. Ego Tangisilus, regis optimas, confirmavi. Ego Pinca consensi. Ego Geddy corrobavi.

Rex Anglorum Athelbertus in misericordia omnipotentis Dei catholicus, omnibus suæ gentis fidelibus, et adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, beata spe expectantibus, salutem vitæque æternæ beatitudinem, largiente summi Regis clementia. Ego Athelbertus in solio paterno confirmatus, paceque divinitus concessa, eo jam per decem quinquennia sceptrigera potestate potitus, et per Venerabiles sacræ fidei doctores Spiritus sancti gratia irradiatus, ab errore falsorum deorum, ad unius veri Dei cultum toto corde conversus, ne ingratus beneficiorum appaream illi a cujus sancta sede nobis in regione umbræ mortis sedentibus lux veritatis emicuit, inter alias quas fabricavi ecclesias monitu et hortatu beatissimi papæ Gregorii et sancti patris nostri Augustini, ipsi beatissimo apostolorum principi Petro et doctori gentium Paulo monasterium, a fundamentis construxi, illudque terris variisque possessionum donariis decorare studui, in-bique monachos Deum timentes aggregari feci, et cum consilio ejusdem reverentissimi archiepiscopi Augustini, ex suo sancto sanctorum collegio venerabilem virum secum ab apostolica sede directum. Petrum monachum elegi, eisque, ut ecclesiasticus ordo exposcit, abbatem preposui. Hoc igitur monasterium ad propectum debiti culminis promovero

A desiderans, suarumque possessionum terminis dilatare gestiens, sana mente integroque consilio, cum Edbaldi filii mei aliorumque nobilium optimatumque meorum consensu, ob redemptionem animæ meæ et spem retributionis æternæ obtuli ei etiam villam nomine Sturiga alio nomine dictam Cistelei cum omnibus redditibus ei jure competentibus, cum mancipiis, silvis cultis vel incultis, pratis, pascuis, paludibus, fluminibus, et contiguis ei maritimis terminis eam ex una parte cingentibus, omnia, mobilia vel immobilia in usus fratrum sub regulari tramite et monastica religione inibi Deo servientium: missurum etiam argenteum, scapton aureum, iterum sellam cum freno aureo, et gemmis exornatam, speculum argenteum, armilcaisia closerica, camisiam ornatam, quod mihi B xenium de domino papa Gregorio sedis apostolicæ directum fuerat, quæ omnia supradicto monasterio gratanter obtuli. Quod etiam monasterium ipse servus Dei Augustinus sanctorum apostolorum, ac martyrum reliquiis variisque ecclesiasticis ornamentis ab apostolica sede sibi transmissis copiose dictavit, seseque in eo et cunctos predecessores suos ex autoritate apostolica sepeliri precepit, Scriptura dicente « non esse civitatem mortuorum, sed vivorum. » Ubi etiam mihi et successoribus meis sepul-turam providi, sperans me quandoque ab ipso apostolici ordinis principe cui Dominus potestatem ligandi atque solvendi dedit et claves regni cælorum tradidit, a peccatorum nexibus solvi et æternæ beatitudinis januam intro luci.

C Quod monasterium nullus episcoporum, nullus successorum meorum regum, in aliquo ledere aut inquietare præsumat, nullam omnino subjectionem in ea sibi usurpare audeat, sed abbas ipse qui ibi fuerit ordinatus, intus et foris cum consilio fratrum secundum timorem Dei libere eum regat et ordinet, ita ut in die Domini dulcem illam piissimi Redemptoris nostri vocem mereatur audire dicentis: *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui*. Hanc donationem meam in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, largitate divina ut mihi tribuatur peccatorum remissio, per omnia, cum consilio reverentissimi patris Augustini, condidi, idque ad scribendum Angemundum presbyterum ordinavi. De his ergo omnibus quæ hic scripta sunt, si quis aliquid inde minuere præsumperit, sciat se æquissimo iudici Deo et beatis apostolis Petro et Paulo rationem esse redditurum. Confirmata est hæc donatio presentibus testibus reverentissimo patre Augustino Dorovernensis Ecclesiæ archiepiscopo primo, Mellito quoque et Justo Londoniæ, et Ronfensis Ecclesiæ presulibus, et religioso famulo Christi Laurentio presbytero, Edbaldo filio meo, Hamigisilo duce, Augemundo referendario, Hocca et Graphione comitibus, Tangesilo et Pinca et Geddi et Aldhano regis optimatibus, aliisque plurimis diversarum dignitatum personis. Actum sane quadragesimo quinto anno regni nostri, sub die v Idus Januarii.

III.

Ælfbearht, rex occidentalium Saxonum seu Cantuariorum, vendidit Waermundo episcopo xx acras terræ et unum vinculum dimidium civitatis Strobi et unum mansium, pro ejus pecunia, xv pund. et xxx mancuso (sic habetur in charta) anno 790. Subscribitur Ærdelbearht rex; Crolnolth archiepiscopus,

A Eulhstan, Swithun, Guthheard, Dioruulf episcopi; Etlheldred et Ælfred filii regis; Uullaf, Uurseth, abbates; Uulthem presbyter; Uuerenberht et Celmund ministri; Eannulf, Oric, Uulshere, Aetheluulf; Humbearht, Uullaf, Aldred, Æthelred; Fryhtwald et Biorhtuulf duces.

DECRETUM

DE REBUS DEI ET ECCLESIAE NON ABSTRAHENDIS

(Wilkins., Legum Vet. Anglor. Collect. t. I, p. 1.)

Hæc sunt iudicia quæ a Ethelbertus rex constituit Augustini diebus.

I. ^b Dei peculium et Ecclesie duodecies emendetur; episcopi peculium undecies emendetur; sacerdotis peculium novies emendetur; diaconi peculium

sexies emendetur; clerici peculium ter emendetur, ecclesie ^c pax bis emendetur; monasterii ^d pax bis emendetur.

* *Ethelbirhtus*. Ethelbirhtus rex, secundum Factos Savilianos, regnare cepit anno Christi 561. Desiit anno 616. Malmesburiensis et Beda scribunt illum excessisse post receptam Christi fidem anno 21. Beda anno 613 (qui est 616 juxta chronologiam Saxoniam) eum obiisse dicit, lib. II Hist. Eccl. c. 5, ubi inter alia sic de eo loquitur: « Inter cætera bona quæ genti suæ consulendo conferebat, etiam decreta illi iudiciorum juxta exempla Romanorum cum consilio sapientum constituit, quæ conscripta Anglorum sermone hactenus habentur et observantur ab ea. In quibus primitus posuit qualiter id emendare deberet, qui aliquid rerum vel ecclesie, vel episcopi, vel reliquorum ordinum, furto auferret, volens scilicet tuitionem eis quos et quorum doctrinam susceperant præstare.

^b *Dei peculium et Ecclesie*. De sacrilegio et furto prior legis hujus pars intelligenda est, quod nempe res, Deo, Ecclesie, etc., dicata, si furtim auferantur, sint compensandæ. Rex Ælfrædus infra, lege 6, sacrilegium cum multa juxta valorem compensari, et præterea aut manum furis abscindi, aut juxta capitum æstimationem hominis illius eam redimi vult. In jure civili, Paulus jurisconsultus, L. Sacrilegii 9, ad I. Jul., pec., lib. XLII P. tit. 43: « Sacrilegi, inquit, capite puniuntur, qui publica sacra compilaverint; at qui privata sacra aut ædificas incustoditas tentaverint, amplius quam fures, minus quam sacrilegi merentur. » Sacrilegii pœnam monet statui debere pro qualitate personæ, proque rei conditione, et temporis, ac ætatis et sexus, vel severius, vel clementius; et statim profert varias olim indictas pœnas, aliosque sacrilegos ad bestias damnatos, alios vivos exussos, alios furca suspensos ait. In jure canonico, qui res ecclesiasticas Deo dicatas abstulerit, infamis judicabatur, anathemate feriēbatur, vel excommunicabatur. Decret. Gregor., c. 12, q. 2. In jure Gothico et Scanico gravissima pœna furibus infligitur, suspendium nempe absque defensione hominis furti accusati; sacrilegis autem nulla specialis statuēbatur pœna. Vid. Stiernook de jure Sueon. et Goth. vetusto, p. 568 seq. In legibus provincialibus hodierni regni Sueciæ, sacrilegus solvet episcopo multam trium marcarum pro violatione pacis ecclesiasticæ; pro furto autem plectetur secundum leges provinciales: In templo vel cœmeterio non fruetur pace, quia contra eam deliquit. Loccen. Leg. civ. regni Sueriæ, tit. de jure eccles. cap. 48, p. 501. Apud Danos levis pœna furibus determinatur, ut legitur lib. VI Juris Danici, c. 17, die Tyveri, cæ-

sio virgarum, vel restitutio simplex aut duplex rei furtim ablata, et *Bremmerholm*, hoc est, ergastulum nauticum: effractor autem ac spoliator thecæ nauticæ, capsæ, vel armarii in templo reperti, latronis instar, rota et palo punitur; qui autem e templo res clavibus non servatas spoliaverit, in furcam suspenditur; qui autem res viliores rapuerit, ad palum virgis cæsus, æternis et vinculis et laboribus punitur. Vid. lib. VI Juris Dan., c. 16, § 4. De sacrilegii Theodorici rex in edicto suo, cap. 126, ait: « Si quis de ecclesiis, id est, locis religiosis, homines traxerit, vel aliquid violenter crediderit auferendum, capite puniatur. » Juxta legem Frisorum 12, qui sanum effregerit, et ibi aliquid de sacris tulerit, ducitur ad mare, et in fabulo, quod accessus maris operiri solet, lunduntur aures ejus, et castratur, et immolatur diis quorum templa violavit. Vid. Lindenbrog., Cod. Lt. antiq. tom. I, pag. 503. In constitutione Childeberti regis, sacrilegia a servili persona patrata centum ictibus flagellorum puniuntur. Vid. Capitul. reg. Franc. per Steph. Baluz., tom. I, p. 7. In Capitulariis Caroli et Ludov. imp. lib. VI, c. 304, ita de sacrilegis exstat: « Si quis, in ecclesias earumque res irruens, sacerdotibus et ministris, vel ipso cultui locoque aliquid importet injuriæ, vel inferat ad divini cultus injuriam, in convictos sive confessos reos capitali sententia noverit vindicandum. » Et in Canonibus Isaaci episcopi Lingonensis, tit. 7, sacrilegi infames dicuntur, nec ad accusationem vel testimonium admitti debent. Vide Capit. reg. Franc., tom. I, p. 1267 seq. Conf. Droconis sententiam hac de re in appendice Actor. veter., cap. 146, tom. II Capitul. Baluz., p. 1549.

^c *Pax ecclesie*. Hoc est, si rixæ vel contentiones in ecclesia

^d *Monasterii pax*. Quod de pace ecclesie diximus, idem de pace monasterii dicendum est, quod nempe juxta honorem et valorem ejus quælibet violatio pacis dupliciter compensatur. In Constitutionibus sub Æthelredo, anno 101, editis, hæc de violatione pacis monasterii statuitur lex: « Violatio pacis monasterii primarii cum rebus excusatione dignis excusetur, juxta pacem regiam; hoc est, v libris secundum legem Anglorum, et mediocris monasterii cxx solidis, hoc est, juxta multam regis; et adhuc minoris Lx solidis, et campestris ecclesie Lxx solidis. »

- II. Si rex populum suum ad se vocaverit, et ipsa A quis ibi malefecerit, dupliciter comprehensetur, et regi l. solidi solvantur.
- III. Si rex in alicujus domo convivetur, et ibi al- quis damni quid fecerit, duplici emendatione emen- det.
- IV. Si liber homo regi furto quid auferat, novena compensatione compensetur.
- V. Si in regis villa aliquis hominem occiderit, l. solidis emendet.
- VI. Si quis hominem liberum occiderit, rex l. sol- idos pro domino recipiat.
- VII. Si quis regii praefecti fabrorum aut pincernae famulos occiderit, moderatam mulctam ordinariam (c. *leodgelde*) solvat.
- VIII. Regis patrocinium violatum d. l. solidis com- pensetur.
- IX. Si liber homo a libero quid furetur, triplici- ter emendet, et rex habeat mulctam, et omnia ejus bona.
- X. Si quis cum regis ancilla virgine e concuoverit, l. solidis emendet.
- XI. Si ea molens serva sit, xxv solidis emendet, si ea tertiae sortis, xii solidis.
- XII. Regis obsouatrix xx solidis compensetur.

in ecclesia oriantur, duplex mulcta solvatur juxta di- gnitatem ecclesiae. Withradus, sub init. Legum, pacis ecclesiasticae violationem l. solidis compensan- dam esse dicit. In Legibus Æthelredi violatio pacis ecclesiasticae eodem modo puniebatur ac regis; et inter Australes Anglos, qui pugnaverit in ecclesia perdebat omnia quae possidebat, et in regis arbitrio erat, utrum vitam haberet vel non: homicidium autem intra ecclesiae parietes inexcusabile esse dicit. Rex Cnutus, lege 5 de pace ecclesiae, ait: « Non sunt omnes ecclesiae aequali modo terreno honore dignae, licet eandem habeant ecclesiasticam conse- crationem. Violatio pacis primariae ecclesiae est ead- em ac compensatio rerum pro regis pace, hoc est, quinque libris secundum Anglorum leges; et in terra Cantii pro violatione pacis, quinque libris regi et tribus archiepiscopo compensatio fiebat; et me- diocri ecclesiae cxx solidis, et idem est pro regis mulcta; minoris ecclesiae lx, et campestris ecclesiae xxx solidis. Apud veteres Sueones et Gothos, iudicia et poena violationis pacis ecclesiasticae duplici cen- sura constabant, et omnia crimina capitalia, quae ad forum ecclesiasticum trahebant episcopi, non ferro et igne, sed mulcta pecuniaria vindicabantur; et nulla prorsus fuit causa in hoc foro episcopali, ex qua non aliqua pecunia legibus imperata ad episco- pum rediret. Vid. Stiernhook, de jure Sueo. et Goth. vetusto, cap. ult. Hodie pacis ecclesiasticae violatio apud Suecos mulcta trium marcarum ponitur. Vid. Loccen. Leg. Civil. Suec., p. 301. Apud Danos, sac- rorum vel pacis ecclesiasticae violatio pro ratione aetatis puniebatur; juniores nempe virgibus flagrisque caedebantur, adultiore in collaria compungebantur, si crimen non fuerit capitale. Vid. Jus. Danic., lib. vi, c. 5. Pax ecclesiastica apud veteres Alemannos et Francos sancta observabatur, id quod mille in locis in Capitularibus, necnon in Codice Legum an- tiquarum Lindenbrogii asseritur. Vid. Capitular. Caroli et Ludovic. imp., lib. iv, c. 15, l. v, c. 185; Capit. Caroli regis, tit. 15; Capit. Caroli Calvi, Edit. Baluz. p. 177, et alibi passim. De pace publica ten- enda Fridericus imperator edictum statuit cum poena contra ejus violatores. Consue. od. Feud., lib. ii, tit. 27. Carolus tamen perhumane saucivit ut eor- um liberi qui violatae pacis peracti imperiali banno proscripti fuerint, ad clientelares fundos rursus a patronis admittantur. Vid. Tuolos. Synt. Jur. Univ., l. xxv, c. 1, 55.

Furtum regi factum nullam specialem in legi- bus antiquioribus (quantum quidem sciam) praeter quam in hac, habet poenam. In liberi hominis furtum autem graviori poena animadverebatur quam in servi. Ita in LL. Burgund., tit. 70: « Si inge- nuus et servus simul furtum fecerint, ingenuus triplum solvat quantum furatum est; si tamen capitale crimen non fuerit; servus vero lustrario supplicio de- putetur. » Imperator Mudoicus liberum hominem furti accusatum fidejussione et sacramento se de- tendere permittit; si autem iterata vice duo vel tres

eum furti accusent, liceat ei contra unum ex his cum scuto et fuste contendere. Vid. Leg. Longo- bard., lib. i, tit. 25, lex. 76.

^b Nempe pro violatione pacis regiae, quae juxta pacem Dei sancta apud Anglo-Saxones fuit. Vid. Feud. Edo. et Guthr., Leges Æthelredi et Cnuti. Pro homicidis autem alia poena insuper statuebatur. Idem hoc in lege seq. 6 observatur.

^c *Leodgelde* mulctam ordinariam significat, quod nempe in homicidio famulorum pincernae regii aut praefecti fabrorum eadem poena statueretur, qua alio- rum servorum vita compensatur, juxta *gere*, id est, capitis aestimationem cujuslibet. Ratio haec est, quod famuli illi non sub regis, sed ministrorum regis patrocinio sint.

^d Sensus legis hujus est, quod si quis aliquem sub protectione regis, seu hominem sui juris aut priva- tum male tractaverit, solvat regi l. solidos pro con- tempta privilegii, quod ab omnibus pro sacro ha- beri debet.

^e In hac et sequentibus legibus mulcta pro forni- catione cum ancillis regis et nobilibus assignatur. Ælfrédus infra, lege 29, praeter compensationem pecuniariam, si consensus patris adsit, virum femi- nam in uxorem ducere jubet. Apud veteres Sueones mulier fornicatrix semper infamis habebatur, nisi nupserit ei quocum rem habuit: pecuniaria poena solis viris imponebatur pro ratione temporum varia, et qualis est in jure Uplandico, quae notam censuram ecclesiasticae vix effugiat, quod ex frequentia illiciti concubitus minatur culpa, tollatur poena. Pro puella enim prima vice quatuor cum dimidia, pro vidua tres marcae debentur; altera vero vice pro eadem tres, pro vidua sesquialtera; posthac nulla debetur. Frisiones, veteres Gothi in Hispania, fornicatrices flagellatas provincia vel civitate ejiciebant, et si redissent, alicui pauperi in perpetuum servitatem addicebant. Hodie sex marcae apud Suecos pro illi- cito concubitu solvuntur episcopo vel episcopi ju- risdictione fungenti. Vid. Loccen., Jur., Suec. civil., p. 291. Apud Danos, qui feminam vitaverit, *vegg* domino suo duodecim, et rea sex argenti ureas pendit, culpamque ambo publica expiant absolu- tione. Si quis in aula regis feminae aut virgini ste- prum intulerit, duobus digitis plectitur. Quod si feminae huic commissae sint claves quibus cerevisia, cibus, vestes, nummi, aliaeque res in custodia in- cludendae servantur, stuprator ejusmodi conservae suae, manifesti instar furs animadversionem expe- ritur. Vid. Jus Danic., lib. vi, c. 15. Apud Baju- varios Theodorici regis lex exstat, tit. 7, lege 13: « Si quis cum ancilla virgine concubuerit, cum quatuor solidis componat. » Apud Longobardos rex Rotharis constituit legem, ut si quis cum ancilla gentili fornicatus fuerit, componat domino ejus xx solidos, et si cum Romana, solidos duodecim. Vid. Cod. legum antiq.; Lindenbr., tom. i, pag. 416 et 579. Vid. lib. xviii, § ad legem Julian. de adultaris, et Cod. lib. ix, tit. 9.

XIII. Si quis in comitis villa aliquem occiderit, A in solidis compenset ^a.

XIV. Si cum comitis pocillatrice quis concubuerit, in solidis compenset.

XV. Plebei patrocinium violatum vi solidis emendetur.

XVI. Si cum plebei pocillatrice quis concubuerit, vi solidis emendet, pro alia serva L scettas, pro tertie sortis xxx scettas solvat.

XVII. Si quis in domum alicujus primus ingreditur, vi solidis emendet; qui secundus ingreditur, iii solidis, deinde unusquisque solido ^b.

XVIII. Si quis aliquibus arma accommodet ^c ubi rixa est, et nihil mali patretur, vi solidis compenset.

XIX. Si latrocinium factum sit, vi solidis emendet.

XX. Si quis autem aliquem occiderit, xx solidis emendet.

XXI. Si quis aliquem occiderit, moderatam multam ordinariam c solidos compenset.

XXII. Si quis aliquem occiderit ad apertum sepulcrum, xx solidos compenset, et intra xl dies

^a Scilicet pro pace violata in territorio comitis; pro homicidio tamen juxta æstimationem capitis aliam multa compensanda est.

^b Non exprimit legislator maleficium quod quis domum alterius ingrediens peditari dicendus est; fornicationem esse leges præcedentes suadent.

^c Alfredus auctorem damni et dominum armorum æquali pœna dignos esse ait; si autem dominus armorum fidem facere voluerit, quod in mutatione eorum nihil fraudis sciverit, culpa careat. Vid. LL. Alf., c. 19. Cnutus, lege 73, compensationem damni per arma alterius ad fores posita illati, assignat ei qui arma traxerit, postquam nempe dominus armorum se purgaverit, damnum se inscio et nolente factum esse. Vide quæ Henricus I, infra, cap. 87, habet de delicto ex armis accommodatis. Apud Sueones veteres juxta jus Westgothicum eodem modo homicidia ex præstatione teli alterius facta, ac voluntaria, puniebantur; imo dominus teli aliqua multa pléctebatur, quia in parté infelicitatis ipsius numerabatur habuisse aliquid, quo homo periret. Vid. Stiernh., de Jure Sueo. v. tusto, p. 357. Et hodie apud Suecos commodatarius non solum ex dolo et malo proposito, sed etiam ex culpa per incuriam et negligentiam commissæ est obstrictus. Vid. Loccen., Syn. Jur. publ. Suec., p. 353. Apud Danos hæc exstat lex: « Si quis alteri cum altero rixanti arma sua, gladium, cultrum, sudem, baculum, aut id genus aliud, quod nocentius esse potest, talem commodaverit, haud ignarus accipientem eis alienam ad perniciem certo abusus fore, ejus rei convictus commodator, si quæ venerit læsio, dimidio minore quam qui alterum armis sibi subministratis læsit multam pendit. » Vid. Jur. Danici lib. vi, c. 10. Lex Longobardorum est: « Si quis alii arma sua simpliciter præstiterit, et ille qui acceperit aliquid malum cum ipsis fecerit, non reputetur illi culpa qui præstiterit, sed ei qui malum cum eis perpetraverit. Et e contrario, si ille qui præstiterit consensum ad malum faciendum adhibuit, collega sit illi ad ipsum malum sanandum. » Vid. Cod. II. antiq., Lindenbr., tom. I, pag. 550.

^d *Agene scætte*, proprio sensu, veram cujuslibet capitis æstimationem denotat.

^e Adulterium Cnutus rex, lege 47, per hoc quod factum est emendare vult; scilicet uti lege seq. 50

totam multam ordinariam compenset.

XXIII. Si homicida patria exierit, cognati ejus mediam ordinariam multam solvant.

XXIV. Si quis ingenuum hominem viixerit, xx solidos compenset.

XXV. Si quis plebei convictorem occiderit, vi solidis emendet.

XXVI. Si hospes autem occiderit primarium convictorem, lxxx solidis emendet.

XXVII. Si autem secundum occiderit, lx solidis compenset, tertium autem xl solidis compenset.

XXVIII. Si liber homo septi violationem fecerit, vi solidis emendet.

XXIX. Si quis rem intus servatam abstulerit, is triplici compensationem emendet.

XXX. Si liber homo septum superaverit, iv solidis emendet.

XXXI. Si quis aliquem occiderit, proprio sensu ^d (*agene scætte*) et proba pecunia quemlibet compenset.

XXXII. Si liber homo cum liberi hominis uxore concubuerit, ejus capitale redimat, et aliam uxorem propria pecunia mercetur, et illi alteri eam ^e adducat.

explicit, si marito vivo uxor cum alio concubuerit, fiat ipsa in posterum infamia mundi, et habeat verus maritus omnia quæ possidebat, ac perdat illa utrumque tam nasum quam aures. Guilielmus Conquestor, lege 14, adulterium per capitis æstimationem compensari vult. Leges veterum Gothorum in Hispania uxorem cum adultero comprehensam e vestigio interficere permittunt viro, idem etiam uxori maritum cum alia deprehendentem permittunt. Jus Norwegicum et Islandicum non tantum hoc in propria uxore admittunt, sed etiam in matre, sorore, filia, fratris uxore, quasi dederis familiæ ab eo esset vindicandum. Gothorum vero Hispanensium, et Burgundionum leges, præcise utrumque neci dari volunt, vel neutrum. De jure Scanico accusatus adulterii ad ferrum candens provocare debuit, et si causa caderet, vir in exilium, femina a toto dimissa fuit. Gothi Suecici vitæ feminarum in omnibus criminibus parcentes, ignominiam vel aliquam corpõris indicivam pœnam statuebant pro adulterio. Jus Westmannicum adulteræ aut aures aut nasum præscindi jubet. Jus Uplandicum auctore magno Lådulasio simul et aures et nasum et capillos aufert. Jus Suecicum municipale viro uxorem in adulterio deprehendentem jubet dote spoliare, et tradit illi potestatem vitæ ejus; si multa autem contentus maritus, jus adulterum et adulteram sigillatim xl marcis multat; si autem adulter non sit solvendo multas, lapides publici sive civitatis, *Stadzens Stena*, scapulis adulteræ imponuntur, et funiculus ad genitale adulteri membrum astringitur, quo sic onerata fessorem suum publice per oppidum circumduceret. Hæc autem lex obsoleta hodie non viget; sed adultera tantum privator dote et bonis omnibus. Vid. Stiernhook et Loccen. libris supra citatis. Apud Danos adulter et adultera omnibus fortunis ac pœcuniis multantur, iterum peccantes regione ejiuntur, tertium cum conjugii fidei frangunt, mœcha quidem capite pléctitur, mœcha vero aquis immersa suffocatur. Vid. Jus Danic., lib. vi, c. 23, § 24. Juxta leges Visigothorum, qui adulterum cum adultera occiderit, non habetur pro homicida, lib. III, tit. 4, de adulteriis. Servi autem et ancillæ centenis vel ducentis flagellis toties quoties sunt caedendi, vel torquendi, ut veritas et certus possit inveniri et indubitanter agnosci. Theodoricus rex, in edicto, hominem cum vidua adulterium

XXXIII. Si quis dextrum femur lancea transpulerit, valore suo illud compenset.

XXXIV. Si comæ prehensio fiat, et scattæ ad emendationem solvantur.

XXXV. Si os appareat, III solidis compenset.

XXXVI. Si os lædatur, IV solidis compenset.

XXXVII. Si id penitus ipsi rumpatur, X solidis compenset.

XXXVIII. Si utrumque fiat, XX solidis compenset.

XXXIX. Si humerus claudicans reddatur, XX solidis compenset.

XL. Si altera auris nihil audit, XIV solidis compenset.

XLI. Si auris abscindatur, XII solidis emendetur.

XLII. Si auris perforetur, III solidis compenset.

XLIII. Si auris attondeatur, VI solidis emendetur.

XLIV. Si oculus excutiat, I solidis compenset.

XLV. Si os aut oculus damno afficiatur, XX solidis emendetur.

XLVI. Si nasus perforetur, IX solidis emendetur.

XLVII. Si sit una membrana, III solidis compenset.

XLVIII. Si ambæ perforatæ sint, VI solidis emendetur.

XLIX. Si nares singulæ attondeantur, unaquæque VI solidis emendetur.

committentem flammis utricibus exuri vult, lege 61. Apud Longobardos ab hereditate excludebantur liberi in adulterio nati, lib. 1, tit. 32, leg. 3. Vid. legem Salicam de adulteriis ancillarum, tit. 27. In Capitulari Caroli et Ludovici imp., lib. VI, § 525, capitali pœna multantur adulteria. Vid. lib. VII, § 298. Jure civili, legis Juliæ pœna erat ultimum supplicium, l. Quamvis, 30, § fin. C. ad legem Jul. de adult. § Item lex Julia, de adulteriis, de public. judic., apud Justin., quo tempore legem tulit Octavius Cæsar, Julii nomine, leg. 1 et 2, ad legem Juliam de adult., in P. Tranquillo in Augusto. Succedentibus temporibus licuit, jure Romano, marito deprehensum adulterum in domo sua cum uxore in ipso actu, humilem tamen et vilem personam, occidere. L. Marito, et l. Si adulterium, § Imperatores ad leg. Jul., de adult., in P. I. Gracchus, 4. C. eodem, lib. III, § Si maritus ad Sylla, in P. Jure Novellarum lenior est pœna mulierum, nempe detrusio in monasterium. Authent. Sed hodie, ad legem Jul., de adult. c., § Si vero quando, ut nulli ju. lic. hab. lo. ser. in authent. coll. 9, tit. 9. Item abscissio nasi pœna statuitur adulterii. Novell. in Constit. Leo. Cassa. Const. 52. Pontificio jure non ita grave scelus ducitur adulterium pati, ac uxorem occidere. C. si quod verus, 33, q. 2, ubi rationes. Sicque in foro conscientiæ non licet occidere adulterum, aut uxorem adulteram marito; can. Inter hæc, junctio glo., et can. Admonere, 55, q. 2; quia soli judici licet occidere, seu principi, qui habet gladii potestatem.

In sequentibus xxxix legibus vulnerum variorum compensatio astruitur, quæ maximam partem in Ælfredi lege 40, et Guil. Conquest. 12 et 13, continetur. Apud Wisigothos hæc membrorum amputatorum vel mutilatorum mulctæ olim obtinuit. Si manus amputetur, IX marcæ pro vulnere et III marcæ pro mutilatione solvebantur. Pro digitis manus et pedis singulis IX marcæ pro vulnere, pro mutilatione autem pollicis XII solidi, digiti proximi VI solidi, longissimi digiti dimidia marcæ, hinc proximi II solidi, minimi unus solidus, solvebantur. Nisi amputatio IX marcis pro vulnere, et III pro mutilatione compensabatur.

I. Si perforentur, VI solidis emendetur.

LI. Qui menti os absciderit, XX solidis compenset.

LII. Pro quatuor dentibus prioribus, pro singulis VI solidi; pro dente qui tunc proximus est, IV solidi; pro eo qui tunc juxta stat, III solidi, et deinceps pro singulis solidus; si elocutio deterior fiat, XII solidi; si maxilla fracta fuerit, VI solidi compensentur.

LIII. Qui brachium pertundit, VI solidis compenset. Si brachium fractum fuerit, VI solidis emendetur.

LIV. Si pollex abscindatur, XX solidis; si pollicis unguis abscindatur, III solidis emendetur; si quis indicem digitum absciderit, VIII solidis compenset si quis medium digitum absciderit, IV solidis compenset; si quis digitum anulare absciderit, VI solidis compenset; si quis autem minimum digitum absciderit, XI solidis compenset.

LV. Pro unguibus singulis solidus compensetur.

LVI. Pro minimo nævo III solidi, et pro majoribus VI solidi.

LVII. Si quis alteri pugno nasum verberet, III solidi.

LVIII. Si plaga sit, solido; si elata manu plagam exceperit, solido compenset.

LIX. Si plaga nigra sit extra vestes, XXX scattis

Eodem modo oculus, capilli et dentes compensabantur. Si quis castrabatur, IX marcæ pro vulnere, et totidem pro mutilatione solvebantur. Vide leges W. Gothicas, edit. Ol. Rudbeckii p. 44 seq. Lex civilis Suec. hodierna, in compensatione amputationis digitorum manus et pedis parum differt a legibus W. Gothicis. Vid. Loccen. in Legibus civil. Suecicæ, pag. 253 seq., et Legibus provinc., p. 310. Vulnus in cute, pectore vel brachio, in lumbis, vel crure, XX marcis juxta Jus Suevicum compensantur. Dentes quatuor anteriores superius vel inferius XI marcis compensantur pro mutilatione, et IX marcis pro vulnere. Vid. Loccen. Legg. civiles et provinc., tit. 13, de vulnere. volunt. Apud Danos, si quis alteri nasum, aurem, linguam, manum, pedem, digitum aut alia id genus membra præscindat, vel amputet, oculumve excutiat vel effodiat, æternis in ergastulo (quod Hafniæ est) nautico vinculis aut exilio multatus, bona quæ ipsius sunt omnia inter læsum ac dominum suum æqualiter partienda amittat. Vid. Jus. Danic., lib. VI et VII. In constitutionibus Siciliæ, si quis cum armis prohibitis (gladio, pœlicet, lancea vel scuto) aliquem percusserit, ut minime moriatur, percussor manum, cum qua percussit, amittat. Vid. Cod. LL. antiq., t. I, p. 706. Apud Longobardos oculus medio pretii pro homicidio componitur, auris II solidis, labrum VI solidis, anteriores dentes singuli IV solidis, brachium VI solidis, manus medio pretii ipsius, pollex manus VIII solidis, pedis IV, secundus digitus manus II solidis, pedis II, tertius digitus manus et pedis III solidis, quartus digitus manus II solidis, pedis uno, quintus digitus manus IV, pedis uno solido componitur. Vide plura de plagarum et vulnerum speciebus earumque pœnis apud Longobardos, lib. I LL. Longobard., t. I Cod. LL. antiq., Lindenbr., p. 522 seqq. Vide de vulnerum compensatione Leges Burgundionum, tit. II A 48; Legem Salicam, tit. 19; Leg. Alamannorum, tit. 59, 65; Bajuvariorum, tit. 3, c. 1; Ripuariorum, tit. 1, 2 seqq.; Frisonum, tit. 22; ubi pœnæ ac multe non multum ab his quas enumeravimus, diversæ continentur pro mutilatione, abscissione et fractura membrorum corporis.

emendat; si sit intra vestes, quælibet xx scættis emendatur.

LX. Si diaphragma vulneretur, xii solidis compenset; si perforetur, xx solidis emendat.

LXI. Si quis claudicans reddatur, xxx solidis emendatur.

LXII. Si callum quis vulneraverit, iii solidis emendat.

LXIII. Si cui genitale membrum abscindatur, triplici multa ordinaria illud compensetur; si pertusum sit, vi solidis emendat; si quis incidit, vi solidis compenset.

LXIV. Si femur ruptum fuerit, xii solidis compensetur; si is claudus fiat, ibi amici iudicare debent.

LXV. Si costa rumpatur, iii solidis compenset.

LXVI. Si femur quis transpuxerit, quælibet incisio vi solidis compensetur; si supra pollicem penetret, solido; pro duobus pollicibus duo, supra, tres iii solidi solvantur.

LXVII. Si vertebra vulneretur, iii solidis emendatur.

LXVIII. Si pes amputetur, l solidis compensetur.

LXIX. Si major digitus pedis amputetur, x solidis compensetur.

LXX. Pro aliis digitis pedis singulis dimidium pretii, sicuti de digitis manus dictum est, solvatur.

LXXI. Si majoris digiti pedis unguis amputetur, xxx scættis ad emendationem, pro cæteris singulis x scættis compensentur.

LXXII. Si libera femina capillata a inhonesti quid fecerit, xxx solidis emendat.

LXXIII. Virginis compensatio sit ut liberi hominis.

LXXIV. Patrocinium violatum potioris viduæ no-

^a *Capillata.* Magna semper apud Saxones capillorum fuit veneratio, uti ex Gregor. Turon., l. v Hist., c. 15, et Paulo Diacono, de Gestis Longob., lib. iii, c. 7. Unde supra, lege 34, prehensio comæ inter damna vel vulnera censebatur, et quinquaginta scættis compensabatur. Hic per feminam capillatam, pro more Longobardorum, virginem intelligendam esse credo, uti ex tit. lib. ii LL. Longob., tit. 20: « Si quis Longobardus se vivente filias suas nuptui traderit, et alias post mortem in capillo in casa reliquerit, tunc omnes æqualiter in ejus substantia heredes succedere debent, tanquam filii legitimi masculini. » Vide et tit. seq., 22. Diceneus Boroista

bilis familiæ l solidis emendatur; secundariæ xx solidis; tertiæ xii solidis; quartæ vi solidis.

LXXV. Si quis viduam non sui juris duxerit, bis compenset patrocinium violatum.

LXXVI. Si vir virginem mercetur pretio, empta sit, si sine dolo factum sit; si autem dolo subest, postea domum reducatur, et illi peculium xxxm reddatur.

LXXVII. Si ipsa vivum fetum pepererit, medieta-tem bonorum habeat, si vir ante moriatur.

LXXVIII. Si cum liberis recedere velit, dimidium facultatum habeat.

LXXIX. Si maritus habere velit liberos, sint ipsi sicuti unus liberorum.

LXXX. Si ipsa prolem non pepererit, cognati bona habeant, ipsa alimenta, et dotem.

LXXXI. Si quis virginem per vim ceperit, possessori l solidos det, et postea secundum possessoris voluntatem eam redimat.

LXXXII. Si ea alteri in pretio desponsata sit, xx solidis compenset.

LXXXIII. Si gravida fuerit, xxxv solidos, et regi xv solidos solvat.

LXXXIV. Si quis cum servi uxore concubuerit, vivo marito, bis emendat.

LXXXV. Si servus alterum occiderit innocentem, omnibus facultatibus compenset.

LXXXVI. Si servi oculus et pes excutiat, omni valore compensetur.

LXXXVII. Si quis servum alicujus vinxerit, vi solidis emendat.

LXXXVIII. Servi latrocinium sit iii solidi ^b.

LXXXIX. Si servus furetur, duplici emendatione compenset.

ad Gothos adveniens, sacerdotes pileatos vocavit, reliquam vero gentem capillatos dicere jussit, quod nomen Gothi pro magno suscipientes adhuc hodie suis cantionibus reminiſcuntur. Vid. Jornand., de Rebus Geticis, c. 11, et Spelm., in Glossar., voce *Capilli*. Capillus ingenuitatis signum erat; hinc in legibus Burgund., tit. 6, § 4, capillum servo facere significat capillum ei alere, ut ingenuus videretur; toudere autem iuvito capillum inter crimina numeratur.

^b Intelligenda est lex hæc de latrocinio in servum commissum, quod illud tribus solidis sit compensandum.